

CÜNEYD-İ BAĞDÂDÎYE GÖRE VELÂYET

Walāya According to al-Junayd

Ahmet T. KARAMUSTAFA

Prof. Dr. Maryland Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri

Prof. Dr. Maryland University, USA

Çeviren / Translator:

Melek GÜNDÜZ KARACAN

Arş. Gör., Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü
Tasavvuf Anabilim Dalı, Aksaray, Türkiye

*Res. Assist., Aksaray University Faculty of Islamic Education Department of Basic Islamic
Sciences Department of Sufism, Aksaray, Turkey*

mlkgndz90@hotmail.com | <https://orcid.org/0000-0001-5289-3806>

❗ Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü / Article Type: Çeviri / Translation

Geliş Tarihi / Received: 22.04.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 25.05.2020

Yayın Tarihi / Published: 30.06.2020

” Atıf / Cite as: Karamustafa, Ahmet T. “Cüneyd-i Bağdâdîye Göre Velâyet”. çev. Melek Gündüz Karacan. *Mütefekkir* 7/13 (2020), 283-290. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.758031>.

© Telif / Copyright: Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University Faculty of Islamic Education, 68100, Aksaray, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

🔍 İntihal / Plagiarism: Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

CÜNEYD-İ BAĞDÂDÎYE GÖRE VELÂYET*

Öz

Sûfiler tanrı ve insan arasındaki ilişkiye dair tüm meseleleri, “süreklilik” ve “doğrudanlık” esasından hareketle izah etmeye çalışmışlardır. Bundandır ki Allah’ın kullarına hitabı olan vahyin, Hz. Peygamber’in vefatıyla sona ermiş olduğu kanaatine mukabil sûfiler “velâyet” teorisini geliştirerek vahyin nübüvvetten sonraki formu saydıkları “hikmet”in kesilmezliğini ve insanların peygamberlerin tavassutu olmadan da Allah ile doğrudan ve özel bir bağ kurabileceklerini savunmuşlardır. İnsanın mahiyeti ve tekamülüne ilişkin tahlillerin merkezine yerleştirilen bu teori aracılığıyla sûfiler, ezeli hikmet olan Kur’ân-ı Kerîm’in sonsuz anlam katmanlarına veya hakikatin bilgisine her zaman için; ama yalnızca “seçilmiş olanlar” tarafından vakıf olunabileceği iddiasını gündeme getirmektedirler. Dolayısıyla Allah’ın ezelde seçtiği kişilere yani velilerine hasrettiği makam olarak velâyet, insanın epistemik anlamda ulaşabileceği en nihai mertebenin ne olabileceği sorusuna tasavvuf kanadından gelen bir cevap olarak görülebilir. Bu makale de çoğu zaman Hakim Tirmizî’nin Hatmü’l-Evliyâ isimli eseri üzerinden yürütülen velâyet teorisine ilişkin modern araştırmaların sarf-ı nazar ettiği Tirmizî öncesi sufilerden Cüneyd-i Bağdâdî’nin görüşlerini ortaya koyarak, velayet araştırmalarındaki odak alanını genişletmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Velâyet, Cüneyd-i Bağdâdî, Tirmizî, İlahi Seçim.

Walāya According to al-Junayd

Abstract

Sufis have tried to explain all the issues of the relationship between God and man on the basis of “continuity” and “directness”. In response to the belief that the revelation ended with the prophet’s death, sufis developed the theory of “walāya/sainthood” and defended the continuation of the “wisdom” which they saw as the next form of revelation after the prophethood, and the belief that people could establish a direct and special bond with Allah even without the prophets’ interventions. Through this theory placed at the center of the discussions about human nature and its spiritual development, sufis raised the claim that the endless layers of meaning of the Qur’an and the knowledge of truth is always but only by the “selected ones” knowable. Therefore, walāya can be seen as an answer from the sufi wing to the question of what might be the ultimate level achieved by man in the epistemic sense. This article aims to expand the focal point of sainthood researches which concentrate on Khatm al-awliyā’ of al-Tirmidhī and ignore the thoughts of pre-Tirmidhī sufis, by revealing the views of Junayd al-Baghdādi.

Keywords: Sufism, Sainthood, Junayd al-Baghdādi, Tirmidhī, Divine Election.

GİRİŞ

Velâyet/Allah ile dostluk, merkezî bir sûfi öğretisidir. Bu kavramın evrimi ve gelişimi hakkında bildiklerimiz, Chodkiewicz, Landolt, Radtke ve O’Kane’in bu konudaki yeni çalışmalarının yayımlanmasıyla önemli ölçüde artmıştır.¹ Mesela genelde “nübüvvet” için kullanılan *mühür* (hatm/hâtem)

* Makale, Todd Lawson editörlüğünde hazırlanan, *Reason and Inspiration in Islam* adlı eserin 64-70. sayfaları arasında “Walāya According to al-Junayd (ö. 298/910)” başlığıyla yayınlanmıştır. (Londra: I. B. Tauris Publishers, 2005).

¹ M. Chodkiewicz, *Seal of the Saints: Prophethood and Sainthood in the Doctrine of Ibn ‘Arabī*, çev. L. Sherrard (Cambridge, 1993); H. Landolt, ‘Walāyah’, ER, 15; B. Radtke, ‘Tirmidiana

kavramının, velâyet için de kullanıldığı hakkında bir on yıl öncesine nazaran bugün çok daha fazlasını biliyoruz. Yine velâyet düşüncesini tam teşekküllü bir surette ele alan ve günümüze kadar varlığını koruyabilmiş ilk eser olan Tirmizi'nin *Kitab-ı Sırât/Hatmü'l-Evliya's*ının İbn Arabi nazariyesiyle irtibatı, bütünüyle açıklığa kavuşmuş olmasa da artık daha dakik hatlarla tasvir edilebilmektedir. Bununla birlikte velâyet doktrini hala farklı açılardan incelenmeye ihtiyaç duymaktadır. Nitekim velînin kimliği, tayin edilmesi, görevi ve tanımı hakkındaki sorular Cornell'in çalışmasını² dışarıda tutarsak, henüz sistematik bir araştırmaya tabi tutulmuş değildir. Dahası Tirmizî'nin velâyet hakkındaki mezkûr eserine olan aşırı ilginin, velâyet kavramının erken dönemlerini ortaya koyacak çalışmaları sıkıntıya soktuğu söylenebilir. Dikkatle bakıldığında, Tüsterî (ö. 283/896) ve Harrâz (ö. 286/899) gibi "klasik" dönemin diğer önemli isimlerinin velâyet konusunda ne düşündüklerinin daha az ilgi görmüş olduğu fark edilecektir.³ İşte bu makale, Cüneyd-i Bağdâdî'nin (ö. 298/910) velâyete dair görüşlerini açığa çıkarmak suretiyle araştırmalarındaki dengesizliği gidermeye matuf bir girişimdir.

Erken dönem tasavvufunun önemli bir figürü olan Ebu'l-Kasım Cüneyd b. Muhammed çok velûd bir yazar değildi; çoğu kısa risale ve mektuptan oluşan ancak sınırlı sayıda eseri günümüze ulaşabilmiştir. "Hatm/mühür" konusunda ketum olmasını bir kenara bırakırsak, velîlerin seçilmesi, mahiyeti, sosyal ve ruhani vazifeleri, velînin velâyet alametleri ve işaretleri gibi konulara değindiği birçok yazısı, Cüneyd'in velâyet hakkında oldukça gelişmiş bir düşünceye sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Bu elinizdeki makale Cüneyd'in eserlerindeki bu velâyete ilgili malumatı ayıklayıp, sistematik bir biçimde ele alacaktır.⁴

Minora', Oriens, 34 (1994), 242-298; B. Radtke and J. O'Kane, *The Concept of Sainthood in Early Islamic Mysticism* (Richmond, Surrey, 1996).

² Vincent Cornell, *Realm of the Saint: Power and Authority in Moroccan Sufism*, The University of Texas Press: Texas, 1998).

³ Erken dönem tasavvufunda velâyet konusu hakkındaki kapsamlı çalışmaların şu sıralanan eserlerle başladığı söylenebilir: Muḥāsibî'nin (ö. 243/857) düşünceleri için: J. van Ess, *Die Gedankenwelt des Ḥārith al-Muḥāsibî* (Bonn, 1961), 218-229. Tüsterî'nin velâyete ilgili tasvirleri için bk. G. Böwering, *The Mystical Vision of Existence in Classical Islam: The Qur'ānic Hermeneutics of the Ṣūfī Saḥl at-Tustarī* (ö. 283/869), (Berlin-New York, 1980), 233-241, Tüsterî'nin "hüccetullah" olma iddiası için s. 64-65; kendi velâyeti hakkında söyledikleri için s. 67 ve sonraki sayfalar; Tüsterî'nin talebesi olan Muhammed b. Sâlim'in velîlerle ilgili bir ifadesi için, s. 91. Harrâz'ın *Kitâbu'l-keşf ve'l-beyân* isimli velâyete ilişkin eseri hakkındaki inceleme için: P. Nwyia, *Exégèse Coranique et Langage Mystique: Nouvel Essai sur le Lexique Technique des Mystiques Musulmans* (Beyrut, 1970), 237-242; bir diğer çalışma: B. Radtke, 'The Concept of Wilâya in Early Sufism', [içinde: *The Heritage of Sufism, Classical Persian Sufism from its Origins to Rûmî*, I, (Londra, 1993), 484-486. Amr b. Osman el-Mekkî'nin (ö. 291/903-904 veya 297/909-910) ilgili düşünceleri için: R. Gramlich, *Alte Vorbilder des Sufitums* (Wiesbaden, 1995), I, 178-180. Ayrıca bu son çalışmadaki indeksten "erwählt", "Erwählung", "Elite", "Gottesfreund", "Gottesfreundschaft" kelimeleri de taranabilir.

⁴ Cüneyd-i Bağdâdî'nin hayatı, yaşadığı dönem ve yazdığı eserler hakkında detaylı bir çalışma için bkz: Abdel-Kader, *The Life, Personality and Writings of al-Junayd, E. J. W. Gibb Memorial Series, New Series* (Londra, 1962); S. Ateş, *Cüneyd-i Bağdadi: Hayatı, Eserleri ve Mektupları* (İstanbul, 1962). Buradan itibaren Cüneyd'in Arapça ifadelerinin açıklaması için -aksi

1. VELÎ

Ezelî misâk” ve “fenâ” kavramları, genellikle Cüneyd’in tasavvuf düşüncesinin ana unsurları kabul edilmektedir ve doğru da bir tespittir. Ancak maksadımız açısından asıl dikkate şayan olan husus, Cüneyd’in bu iki temel doktrinin uygulanabilirliğini açık bir şekilde, bizim Allah’ın dostları diye tabir edebileceğimiz belirli bir seçilmişler grubu ile sınırlandırmasıdır. Yazılardaki pek çok pasaj, ezeli misâk ve fenâ tecrübelerinin *avâm* değil, yalnızca *havâs* için geçerli olduğu konusunda şüpheye mahal bırakmamaktadır. Örnek olması açısından *Kitâbu’l-Misâk*’ın başlarındaki şu pasajı alıntılıyorum:

“Allah’ın kulları arasında sâfi ve mahlukâtı arasında halis varlıkları vardır. Onları velâyet için seçmiş, keramet vermiş ve Kendi için ayırmıştır. Onların cisimlerini dünyevi, ruhlarını nûranî, vehimlerini rûhani, fehimlerini arşî, akıllarını da hüccet eylemiştir.”⁵

Bu alıntı ve daha birçoğu bariz bir şekilde Cüneyd’in mîsak anlayışını gözler önüne sermektedir ki yalnızca seçkin olanlar ezeli anlaşmanın tarafı olabilmektedir. Cüneyd’in eserlerinde bulunan çok sayıda diğer pasaj da rûhen seçilmişlere tanınan bu ayrıcalığı ortaya koyar niteliktedir. *Kitabu’l-Misâk*, *Kitâbu’l-Fenâ ve fi İlâhiyyât* gibi daha sistematik eserlerinde bu izahlar, bütün meselenin kendisi üzerine inşa edildiği aslî önermeler olarak öne çıkarken, sûfi arkadaşlarına gönderdiği mektuplarda, münacat kısmına veya hatimeye bir hayır duası olarak yerleştirilmiş haldedirler; örneğin: (*Allah sizi ve bizi en yakın makamdaki dostlarının arasına katsın!*)⁶

Hiç şüphe yok ki Cüneyd, bu tarz mistik deneyimlerin ifadesinde, kendisini de bir temsilcisi saydığı seçkinlerin müşterek tecrübesini esas almakta ve dolayısıyla sözünü ettiği hiçbir deneyimi kendine mal etmemektedir. Bu tecrübeyi anlatırken ilk velî hakkında pek bir şey söylemese de üçüncü kademede velî üzerinden uzun tartışmalar yürütmekte; yine üçüncü tekil şahıs ile üçüncü çoğul şahıs arasında sık sık sıçramalarda bulunarak okuyucuya tüm seçkinler arasındaki müşterek tecrübeler birikiminden bahsettiği intibahı vermektedir. Mektuplarında ise bu cemaat ruhuna ve kendinin oraya aidiyetine hiç değinmemektedir. Örnek olarak kimliği meçhul bir müridine hitaben yazdığı şu mektuptan bir alıntı vereyim:

“Sen benim hasretimi paylaşan yakın dostlarımdansın. Benim ihvanımın ve gönülünden bağlı olduğum dostlarımdansın. Sen hayatta kalan ihvanımızın büyüklerinden ve bizim taifenin parmakla gösterilenlerinden değil misin?”⁷

Cüneyd’in eserlerinin çoğunu bu taifedeki arkadaşlarına gönderdiği mektupların oluşturması tesadüf değildir. Hatta Cüneyd’in elimize ulaşan müstakil risaleler formundaki diğer çalışmalarının da aslında doğrudan bazı

belirtmediği müddetçe-Abdulkadir’in İngilizce çevirisini esas aldığımı belirtmek isterim.

⁵ Abdel-Kader, Arp., 40, İng., 160; Ateş, Arp., 43, Tr., 141.

⁶ Abdel-Kader, Arp., 2, İng., 123; Ateş, Arp., 2, Tr., 108.

⁷ Abdel-Kader, Arp., 6, İng., 127; Ateş, Arp., 6, Tr., 113.

hâs müridlerini muhatap aldığı söylenece yanlıştır. Dolayısıyla Cüneyd'in kendini bu seçilmişlerden biri olarak gördüğü ve yazılarını yalnızca seçilmişler için yazdığı sonucuna varmamız kaçınılmazdır.

2. VELİNİN SEÇİLMESİ

Cüneyd'in rûhani seçim anlayışının bazı hususiyetleri dikkat çekicidir; ilk olarak Cüneyd bu tür seçimlerin sadece Tanrı'nın işi olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Yûsuf b. Hüseyin er-Râzî'ye yazdığı mektuptan alıntı yapıyoruz:

“Allah sana haberlerinin hakikatini gösterebilir. Sana büyük lütuf ve nimetleri bahşetsin. Seni ihsanlarının kemaliyle kuşatıp Kendi'ne çeksin ki bu ihsanların sana erişmesi O'nun seni Kendi'ne yükseltmesi ve yüceltmesi ile olur. İşte o zaman Allah'ın sana bu bahşettikleriyle, seninle O'nun arasında hiçbir vasitanın kalamayacağı kadar yakın bir yere varırsın. Seni havâssü'l-havâs kılar ve en sevdikleri arasına ilhak eder.”⁸

Ve bir başka yerde:

“*Bil ki sen kendinden perdelenmişsin ve sen kendinle O'na vasil olamazsın. Sen O'na ancak O'nunla kavuşabilirsin.*”⁹

Burada ve bazı diğer pasajlarda Cüneyd, salt kişisel gayretle manevi terakkiye kavuşma kapısını kapatmış görünmektedir. Nitekim velâyet makamı, yalnızca Allah'ın tayin etmesiyle elde edilmektedir. Keza ona göre velîler kendi makamının farkındadır. Hatta kendi makamlarından haberdar oldukları gibi Allah'ın diğer velî kullarını tanıma yetkisine de sahip sayılırlar. Bu velîler taifesinde bir velînin bireysel kimliği diğer tüm velîler tarafından bilfiil veya potansiyel olarak biliniyorsa da o velînin toplumsal kimliği halktan gizli kalır. İlginçtir ki Cüneyd'in yazılarının hiçbirinde velîler arasında hiyerarşik bir farkın olduğuna dair işaret yoktur. Manevi tekamülde daha fazla mesafe kat etmek her bir velî için imkân dahilinde olsa da hiçbir velî bir mertebede diğer bir velîden daha üstün olduğu için öne çıkarılmış değildir. Yine de daha önce de değindiğim gibi Cüneyd'in velâyete dair görüşlerinde “mühür” sorusunun cevabı yoktur ve kendini, eserlerinde hiç kullanmadığı bir kavramla ifade edecek olursak, zamanın “kutbu” olarak gördüğü de söylenebilir. Bir diğer önemli husus, Cüneyd'in velî ile nebî arasındaki ilişkiyi netliğe kavuşturmayı çok da önemsemiyor oluşudur. Vakıa, velâyet ve nübüvvet ilişkisi, Cüneyd'in kendini bütünüyle uzak tutmayı tercih etmiş olabileceği oldukça çetrefilli bir konudur. Diğer yandan bu hususta ketum davranması, Cüneyd'in velî ile nebî arasında, yazılarıyla itiraf edebileceğinden çok daha büyük bir ayniyet gördüğü izlenimini de kuvvetlendirmektedir. Gerçekten de Cüneyd'e aidiyeti şaibeli olan *Devâu'l-Ervâh* isimli bir eserde, nebevî vahyin

⁸ Abdel-Kader, Arp., 27, İng., 147; Ateş, Arp., 29, Tr., 218.

⁹ Abdel-Kader, Arp., 54, İng., 175; Ateş, Arp., 57, Tr., 154.

izahından çok rahat bir şekilde ruhani keşfin izahına geçiş yapıyor görünmektedir. Tabi ki bu kısmı Hz. Muhammed'in peygamberlik deneyimi üzerine bir yorum olarak görmek de mümkündür; ama yine de gerçeği anlamak için vahyin anlaşılmasıyla çözüme kavuşacak olan velînin Allah'a dair bilgisi üzerinde biraz durmak anlamlı olacaktır. Eğer bu makbul bir okuma ise ve tabi eser gerçekten de Cüneyd'e ait ise, onun nübüvvet ve velâyeti en azından Allah hakkındaki bilgi konusunda, tek bir olguya irca etmeye meyilli olduğu söylenebilir ki bu durumda mesele tamamen terminolojiktir. Dikkatli bir okuyucu için Cüneyd'in velî veya velînin tayin edilmesine atıfta bulunurken hiçbir özel veya genel terim kullanmıyor oluşu bu ircâyâ bir delildir. Bunlardan ilkine çeşitli şekillerde kulların seçimi, halkın seçkini veya sadece kardeşlerimiz gibi ifadelerle işaret etmekte; genelde de üçüncü çoğul şahıs veya uzun betimleyici kelimeler kullanmaktadır. Bu noktada "*el-Fark beyne'l-ihlâs ve' s-sıdk*" adlı eserden şu alıntıyı veriyorum:

"Allah muhafazasına aldığı için kendilerine hiçbir şeyin ilişemeyeceği, hiçbir ayırcının ayırmayacağı, hiçbir şeyin meşgul edemeyeceği o has kullarının ruhlarını ikame ettiği Kendi civarını sana mesken kılsın."¹⁰

Cüneyd'in sözlerindeki bu akıcılığa Tanrı'nın velîyi tayin edişini anlatırken kullandığı terimlerde de şahit olunmaktadır. "İntehabe", "istafâ", "istınâ", "ahlâsa" ve "hassa" en çok kullandığı kavramlardandır; bununla beraber velînin tayiniyle ilgili özel bir terminoloji geliştirme gayretinde olduğu söylenemez. Velî ve velînin tayinine ilişkin teknik dilin yokluğu, bir yandan Cüneyd'in yazdıklarını kendini tanımlamaya muhtaç olmayan bir kitleye yönelttiği şeklindeki iddiamızı doğrularken; diğer taraftan velîlerin kimliklerini izmâr ederek onların sıriyet ve mahremiyetini korumak konusundaki hassasiyetini ortaya koymaktadır.

3. VELİNİN GÖREVİ

Buraya kadar Cüneyd'in, (1) geriye dönük bir isimlendirmeye "velâyet" hakkında oldukça gelişmiş düşünceleri olduğunu; (2) öyle ki bütün eserlerinin, seçilmiş ve sınırlı sayıda bir muhatap kitlesine yazılan mezhep içi meselelerden oluşmakta olduğunu; (3) velînin kimliği ve yapısı üzerinde durmadığını; (4) velîyi, peygamberlerde içkin bulunup farklı bir vücuda sahip olmayan bir varlık olarak ele almış olabileceğini öne sürmüş olduk. Bu incelemelerde, tasavvufi tecrübenin doğası merkezli bir bakış açısından ziyade, Cüneyd'i, ezelf ahit ve ölüm hakkında söylediklerini esas alan bir yaklaşım ile yeniden görebilmeyi amaçladım. Eğer bu yaklaşımında haklıysam, bu durumda dikkate alınması gereken en az bir temel soru daha vardır ve bu da "velînin vazifesi" meselesidir. Tanrı neden bir grup seçkin insanı, kendine dost tayin etsin? Bu öylece kabul edilmesi gereken bir ilahi kurgu durumu mudur yoksa bu seçim belirli bir amaca mı hizmet etmektedir? Cüneyd, ikinci

¹⁰ Abdel-Kader, Ar., 47, İng., 167[aynen alındı]; Ateş, Arp., 50, Tr., 108.

şıkki tercih ediyor görünmektedir. Fenâ ve bekâ hakkındaki kısa bir yazısında, Tanrı'nın fenâ aracılığıyla kendine velîler seçmesinin, o velîlerin halkın gözünden düşmesiyle sonuçlandığını anlatmaktadır. Devamında da şunları söylemektedir:

“Allah'ın onu [fena tecrübesinden geçerek bekâya ulaşan velîyi] tekrar halkın arasına göndermekle bir muradı vardır. Onu, kendisine bahşettiği nimetleri ayan beyan göstererek halka arz eder ve halkı onun cazibesine kaptırmak için lütuflarının nûrunu onun üzerinde parlatır.”¹¹

Benzer şekilde başka bir pasaj şöyle sonlanır:

“*Velî, Allah'ın lütfuyla manevi başarının zirvesine vasıl olduğunda, dostları için bir rehber haline gelir.*”¹²

O halde velînin, müminler topluluğu için bir rol model olarak hareket etmek gibi muayyen bir vazifesi vardır. Amr b. Osman el-Mekki'ye yazmış olduğu mektupta Cüneyd, bize velîlerin bir misyonu olduğu fikri hakkında çok daha ayrıntılı malumat verir. Bu mektup bir hakîm ile âlim arasında cereyan eden bir diyalog etrafında şekillenmiştir. Mektup ilk tahlilde, bir hakîm olarak Cüneyd'in bir âlim olarak Amr b. Osmân'a verdiği tavsiyeler olarak okunabilir. Ama bence bu uzun mektubun tecrübeye dayalı kat'î bilgi ile, tadrîse dayalı zannî bilginin mukayese edildiği bir münazara olarak okunması daha isabetli olur. Burada Cüneyd, zâhirî bilgi ile bâtınî tecrübenin birlikteliğinin neden gerekli olduğunu, bu birlikteliği sağlamanın müstehap, hatta vacip olduğunu oldukça mantıklı bir şekilde ortaya koymaktadır. Cüneyd bu ideal birlikteliği uzun uzadıya tasvir etmektedir; ancak ben şu kadarlık bir alıntı ile iktifa ediyorum:

“Allah onları hakka delâlet eden yayılmış sancaklar, dikilmiş hidayet fenerleri, insanların kendisinden yürüyecekleri geniş yollar kılmıştır. Onlar Müslümanların alimleri, müminlerin imamları, müttakîlerin emîrleridirler. Dînî sıkıntılardan onlara uymakla kurtulunur, cehâlet karanlıklarından onların ilim nûrlarıyla yol bulunur. Allah onları kullarına rahmet, halkından dilediği kimselere bereket kılmıştır. Onlar vasıtasıyla Allah cahili âlim, gafili zâkir, şüpheciye de irşad eder. Onlar ömürlerini güzel ve faydalı işler yapmakla geçirmiş, böylelikle kendilerinden sonrakilere unutulmaz hatıralar ve parıldayan nurlar bırakmışlardır. Kim onların nurundan istifade ederse aydınlanır, kim onların yolunu takip ederse hidayete erer, kim onların ahlâkıyla ahlâklanırsa mesut olur ve asla ümitsizliğe düşmez.”¹³

Şu durumda Cüneyd'e göre velîler, insanları Allah'a götüren hidayet vesilesi ve Allah'ın tüm mahlûkata olan rahmetinin menbaıdır. Daha mütecessis bir yaklaşımla, velîler Allah'ın yaratılıştaki dostları olarak var olurlar, zira Cüneyd'in şu gizemli sözleriyle ifade ettiği gibi; “*Onlar Allah'ın mahlukatı*

¹¹ Abdel-Kader, Ar., 54, İng., 174; Ateş, Ar., 57, Tr., 153.

¹² Abdel-Kader, Ar., 52, İng., 172 [aynen alındı]; Ateş, Ar., 55, Tr., 150.

¹³ Abdel-Kader, Arp., 23, İng., 143-144. [tek bir değişiklikte aynen alıntlandı]; Ateş, Arp., 25, Tr., 124.

*izhar etme esrarının gizli şahidlerdir. (Kânû fî ibdâihî şevahidü meknûn ih-fâihi.)*¹⁴ velîler, Allah ile mahlukatı birbirine bağlayan köprüdürler.

Tüm bunlar bizi velîlerin, sosyal kimliği konusuna tekrar götürmektedir. Daha önce de bahsettiğim gibi Cüneyd, velîlerin ruhani tecrübeleri hakkındaki meseleleri avâma arz etmek konusunda oldukça ihtiyatlı davranmasıyla meşhurdur. Meseleyi daha anlaşılır kılmak açısından Cüneyd'in havâs ve avâm için farklı tarzda konuştuğu; havâsı hedef aldığı anda -tüm yazılarında olduğu gibi-daha dakik ve özel meselelere değinirken; avâmı hedeflediği konuşmalarında sadece genel tavsiyelerde bulunduğu söylenebilir. Nitekim havâssa anlattığı meseleler mezhep içi meseleler olup, gizli tutulması gerek-mekteydi. Umuma yönelik konuşmaları ise bâtını hakikatlerin uluorta ifşasıyla değil; velîlerin toplumda dindar rol modelleri olarak kabul görmesini sağlamakla mümkün olabilirdi. Diğer bir ifadeyle, Allah dostlarının insanların kurtuluşunu sağlayabilmeleri için onlar tarafından meşru addedilmeleri gerek-mekteydi. Eğer sonraki kuşakların değerlendirmesi bir kriter kabul edilirse, Cüneyd'in kendisi de kesinlikle sahip olduğu bu velâyet anlayışının ilkelerine sadık bir hayat yaşamıştır.

KAYNAKÇA

- Abdel-Kader. *The Life, Personality and Writings of al-Junayd*. E. J. W. Gibb Memorial Series. New Series: Londra, 1962.
- Ateş, Süleyman. *Cüneyd-i Bağdadi: Hayatı, Eserleri ve Mektupları*. İstanbul, 1962.
- Bernd Radtke, 'The Concept of Wilâya in Early Sufism', [içinde: *The Heritage of Sufism, Classical Persian Sufism from its Origins to Rûmî*. Londra, 1993.
- Böwering, Gerhard. *The Mystical Vision of Existence in Classical Islam: The Qur'anic Hermeneutics of the Şûfî Sahl at-Tustarî* (ö. 283/869). Berlin-New York, 1980.
- Chodkiewicz, Michel. *Seal of the Saints: Prophethood and Sainthood in the Doctrine of Ibn 'Arabî*. çev. L. Sherrard. Cambridge, 1993.
- Gramlich, Richard. *Alte Vorbilder des Sufitums*. Wiesbaden, 1995.
- Landolt, Hermann. 'Walâyah', *ER*, 15.
- Nwyia, Paul. *Exégèse Coranique et Langage Mystique: Nouvel Essai sur le Lexique Technique des Mystiques Musulmans*. Beyrut, 1970.
- Radtke, Bernd, O'Kane, J. *The Concept of Sainthood in Early Islamic Mysticism*. Richmond: Surrey, 1996.
- Radtke, Bernd. 'Tirmidiana Minora. Oriens. 34 (1994). 242-298.
- van Ess, Josef. *Die Gedankenwelt des Hârith al-Muḥāsibî*. Bonn, 1961.

¹⁴ Abdel-Kader, Arp., 45, İng., 166. ('the elect ... are themselves the testimonies to the mysteries which He has concealed' [Velîler Hakk'ın gizlediği esrarın şahitleridirler.] şeklinde tercüme etmiştir.) Ateş, Arp., 48, Tr., 146.